

УДК 654.197:[070.422:811.161.2'271]

**КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ТЕЛЕЖУРНАЛІСТІВ КАНАЛУ
«UA: ПЕРШИЙ» (НА ПРИКЛАДІ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ «НОВИНИ»)**

Наталія Михайличенко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра радіомовлення і телебачення,
вул. Генерала Чупринки, 49, м. Львів, 79044, Україна,
tyhajlychenko@ukr.net*

У статті проаналізовано мовлення українських ведучих і кореспондентів програми «Новини» на каналі «UA: Перший» на дотримання мовних норм. Зафіксовані порушення мовних правил класифіковано відповідно до чинних норм української літературної мови та запропоновано правильні відповідники. Звернено увагу на причини помилок та шляхи їхнього уникнення.

Ключові слова: мовна норма, акцентуаційні, орфоепічні, граматичні, лексичні помилки.

Вступ. Людина сьогодні, як ніколи, усвідомлює цінність, важливість вимовленого слова, а також його вплив на власне життя й життя інших. Таке знання зумовлене широким доступом до публічної інформації, адже сучасний світ відкритий для навчання та розвитку особистості. З усіх можливих інформаційних каналів можна довідатись про роль слова в плануванні майбутнього (свого, інших, міста, країни), у здійсненні намірів, у лікуванні хвороб, у творенні себе як особистості, творенні щасливого та здорового життя, у підтримці інших людей тощо.

Постановка проблеми. Поняття *культура мовленого слова* особистості розширює сьогодні своє значення. Цей термін охоплює не лише дотримання норм літературної мови, але й особливості культури тональності мовлення, темпоритму, тембру мовлення, культури поведінкового тексту особистості, вміння поводитись у колективі, вишукано та правильно розмовляти. Культура мовлення – це й уміння особистості говорити так, щоб не нашкодити словом ні собі, ні іншим людям, а навпаки, допомогти, надихнути, заспокоїти, спонукати, оживити тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує вже достатньо наукових праць, що стосуються культури мовлення журналістів. Зокрема, це розвідки О. Сербенської, О. Пономарева, М. Яцимирської, Ю. Єлісєвенка. Напрями дослідження слова не обмежуються лише лінгвістикою, а поповнилися філософією мови, психолінгвістикою, нейролінгвістичним програмуванням, психосоматикою.

Мета статті. Метою цієї наукової розвідки є проаналізувати мовну культуру тележурналістів сучасної інформаційної програми «Новини» на «UA: Першому», на основі

аналізу виокремити основні прогалини в мовленні тележурналістів і знайти шляхи їхнього подолання.

Виклад основного матеріалу. Об'єктом наукової статті стала інформаційна програма «Новини» на телеканалі «UA: Перший», зокрема вечірні випуски (за вересень 2018 року) програми з ведучою Анною Чередниченко, яка на «Новинах» «UA: Першого» від 23 жовтня 2017 року. Раніше ведуча працювала на телеканалі «Київ». Переглянувши випуски програми, дійшли висновку, що мовлення ведучої відповідає нормам українського інформаційного мовлення. Анна Чередниченко вдало інтонує текст, добре володіє своїм голосом, має чітку та зрозумілу дикцію. Проте, прослухавши тексти програми, зауважено деякі мовні порушення. Окрім того, до уваги взято й мовлення кореспондентів «Новин». Саме в їхніх текстах зафіксовано більшість порушень української літературної мови.

Виявивши мовні помилки в програмі «Новини», ми зробили їхню класифікацію та намагались подати до кожної рекомендовані правильні відповідники.

Серед **орфоепічних** порушень виявлено помилки: **1) у вимові твердих приголосних перед «и»:** *Константинопіль* (кор., 01.09.2018), *бліжче* (кор., 01.09.2018), *мітropolіта* (кор., 01.09.2018), *сінод* (кор., 01.09.2018), *Вірджінія* (вед., 11.09.2018); **2) у вимові голосного «о» (замінюючи його на «а»):** *арендують* (кор., 01.09.2018), *безкаштовно* (кор., 01.09.2018); **3) у вимові шиплячих, зокрема твердо замість пом'якшено** (*інши* (кор., 01.09.2018)), *опускаючи звук «ч»* (*шо* (кор., 01.09.2018)), та *м'яко замість твердо* (*четвертого червня* (вед., 12.09.2018)). Наявність таких орфоепічних помилок у мовленні українських тележурналістів свідчить про неналежну роботу над своїм мовленням. Журналістові на сьогодні потрібно чітко з'ясувати і знати, що носіям конкретної мови властиві свої вимовні норми, володіння якими сприяє швидкому порозумінню людей. Дотримання цих норм у своєму мовленні – показник освіченої особистості. Тому публічній людині XXI століття, зокрема тележурналістові, потрібно дотримуватись унормованої вимови, в якій відсутні просторічні, діалектні чи суржикові ознаки [2, с. 11].

До орфоепічних норм дослідники часто зараховують й **акцентуаційні** – правила словесного наголошення. Наявність акцентуаційних помилок у носіїв української мови зумовлена кількома причинами: 1) наголос в українській мові вільний, тобто може падати на будь-який склад слова; 2) в українській літературній мові наголос рухомий, тобто при словозміні може переходити з одного складу на інший; 3) на усталеність акцентуаційних норм вплинула строкатість наголошування в діалектах нашої мови, наголошування сусідніх мов, зокрема російської й польської, надуживання у творах авторів поетичними вільностями [2, с. 47]. Щоб не спотворювати свій текст неправильними словесними наголосами, тележурналістові потрібно докласти чимало зусиль, передусім зусиль пам'яті та волі, для відтворення правильного звучання багатьох слів української мови.

Переглянувши випуски «Новин» «UA: Першого», ми зафіксували помилки в наголошуванні: іменників: *в середині серпня* (кор., 11.09.2018) замість нормативного *в середині серпня*, *несправність судна* (12.09.2018) замість *несправність судна*, для *гостей проводили забави* (кор., 09.09.2018), пор. нормативне *для гостей проводили за-*

бави; прикметників: *пересічного* (кор., 02.09.2018) замість *пересічного, судове засідання* (кор., 11.09.2018), пор. нормативне *судове засідання, шквальний вітер* (вед., 13.09.2018) замість *шквальний вітер, пологовий будинок* (вед., 13.09.2018), пор. правильне *пологовий будинок*; займенника: *від самого ранку* (кор., 11.09.2018) замість *від самого ранку*; прислівника: *вдосвіта* (кор., 11.09.2018) замість *вдосвіта*; дієслова: *лишаться за ґратами* (вед., 13.09.2018) замість *лишаться за ґратами*.

У мовленні тележурналістів «Новин» виявлено низку **граматичних помилок** – морфемних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних порушень. Тому виділяємо такі групи: 1) **помилки в закінченнях іменників при утворенні їхніх форм**: *пакунку* у формі родового відмінка (вед., 01.09.2018) замість *пакунка*, з *роддома* у формі родового відмінка (кор., 01.09.2018) замість правильного з *роддому*, *одяг для немовля* у формі родового відмінка (кор., 01.09.2018) замість нормативного *одяг для немовляти* (іменники IV відміни при відмінюванні мають суфікси *-ат-, -ят-, -ен-*), *чищення океану від пластика* у формі родового відмінка (вед., 09.09.2018) замість *чищення океану від пластику*, *елеватору* в родовому відмінку (кор., 12.09.2018) замість *елеватора*, *вирок Романові Суценко* у формі давального відмінка (вед., 12.09.2018) замість нормативного *вирок Романові Суценку* (чоловічі прізвища на *-ко* в українській мові відмінюються), *результат Антона Бондаренко* (вед., 10.09.2018) замість *результат Антона Бондаренка*; 2) **помилки у вживанні прийменникових конструкцій** з такими прийменниками: *по*: *по рекомендації як вберегтися від шахрайства* (вед., 01.09.2018) замість *за рекомендацією, подорожуючи по території* (кор., 02.09.2018) замість *подорожуючи територією*, *документи по фермерському господарству* (кор., 12.09.2018) замість *документи на фермерське господарство*; *з*: *стоять під дощем з восьмої ранку* (кор., 10.09.2018) – рекомендуємо *від восьмої ранку*, з *початку доби бойовики обстрілювали* (кор., 10.09.2018) замість *від початку доби*, *чекає на повернення чоловіка з квітня* (кор., 12.09.2018) замість *від квітня*, *міністерство інфраструктури очолює з квітня* (кор., 13.09.2018) рекомендуємо *від квітня*, *бейбі-бокси мали видавати з початку вересня* (вед., 13.09.2018) замість *від початку вересня*. В українській мові часто вживають прийменник *з* у часовому значенні. Проте в таких випадках мовознавці рекомендують вживати прийменник *від* [3]; інші прийменники: *збирався за золотом* (вед., 02.09.2018) замість *по золото*, *засудили до трьох з половиною років* (кор., 10.09.2018) замість *засудили на три з половиною роки*; 3) **помилки у вживанні, узгодженні та відмінюванні числівників**: з *восьма тисячами* (вед., 02.09.2018) замість правильного з *вісьма тисячами*, *на рахунку восьмидесятирічного Івана Пушкіна* (кор., 02.09.2018) замість правильного *вісімдесятирічного Івана Пушкіна*, з *півтисячою гривнів* (кор., 10.09.2018) замість з *півтисячею гривень*, *чотирорічної давності* (вед., 11.09.2018) замість *чотирирічної давності*, *від дев'яносто п'яти до ста п'ятнадцяти гривень* (кор., 11.09.2018) замість *від дев'яноста п'яти, три різних православних церкви* (вед., 01.09.2018) – правильно *три різні православні церкви*. Найявністю зазначених граматичних помилок у мовленні тележурналістів зумовлена незнанням граматичних норм української літературної мови. Вивчивши норми вживання граматичних категорій різних частин мови (зокрема роду іменників, відмінка та узгодження числівників, уживання

прийменників), телерадіожурналіст зможе уникнути багатьох неоковирностей у своєму мовленні, що, звісно, підвищить його імідж в очах глядача/слухача.

Найбільшою групою помилок, зафіксованих під час перегляду «Новин» на «UA: Першому», є **лексичні** – порушення у вживанні слів, зумовлені впливом суржиків, діалектів. Подаємо найочевидніші: *Тарас розбирався в ситуації* (вед., 01.09.2018), *в ситуації розбирався Олексій Гомон* (вед., 01.09.2018), *яка ситуація там нині, розбиралася Олеся Ігошина* (вед., 12.09.2018), *юристи розбираються, кому належить судно* (вед., 12.09.2018). Слово *розбиратися* має значення в українській мові «знімати з себе одяг», а для вираження значення, про яке йдеться в поданих висловлюваннях ведучої, краще застосовувати слова з *’ясовувати, дізнаватися* тощо; *чекає на всіх бажуючих* (кор., 02.09.2018) – кальку з російської мови *бажающий* рекомендуємо замінювати українськими *охочий, зацікавлений; головующий суддя* (кор., 11.09.2018) – те саме стосується дієприкметника *головуючий*, який залежно від контексту потрібно замінювати словами *головний* або *голова, керівник* та інші; *біля сотні років* (вед., 02.09.2018) – для вираження приблизної кількості потрібно вживати прийменник *близько*, а не *біля*, який застосовують для вираження приблизної відстані; *вмовляють припинити голодовку* (вед., 09.09.2018) – *голодовка* – морфемна калька з російської мови, українською правильно *голодування; серед затриманих люди похилого віку* (вед., 09.09.2018) – словосполучення *люди похилого віку* доцільно замінювати іншим прикметником з огляду на делікатне називання особистості (наприклад, *поважного, старшого*); *мова йде про розтрату державних коштів* (кор., 11.09.2018) – сполучення *мова йде* рекомендуємо замінювати словом *йдеться*; *зйомки фільму* (кор., 11.09.2018) – слово *зйомки* є калькою з російської, яку потрібно замінити на українське *знімання; водія, який скривав авто* (кор., 12.09.2018) – слово *скривав*, очевидно, краще замінити українським *приховував; прем’єр-мініструсі звинувачення відкидає* (кор., 12.09.2018), *звинувачення слідчих відкидає* (кор., 13.09.2018) – замість слова *відкидає* в цих контекстах вживаймо *заперечує*; *у чому полягав тиск антикорупційного бюро* (кор., 13.09.2018) – такі конструкції потрібно синтаксично перебудувати по-іншому (наприклад, *у чому суть*), тому що слово *полягати* має інше лексичне значення; *пасок безпеки* (кор., 12.09.2018) – нормативно *ремінь безпеки*; *у більшості вони не були погоджені з владою* (вед., 09.09.2018) – зважаючи на синтетичний характер української мови, сполучення *у більшості* потрібно замінити прислівником *здебільшого*; *дві машини зіштовхнулися з кортежем* (вед., 09.09.2018) – краще: *машини зіткнулися; їх матч відбудеться завтра* (кор., 02.09.2018) – коли йдеться про присвійне значення займенника, то потрібно вживати присвійний *їхній*, а не особовий *їх*; *чому так вийшло, з’ясувала...* (вед., 01.09.2018) – нормативне *чому так сталося*. Проаналізувавши зафіксовані лексичні порушення в мовленні тележурналістів, дійшли висновку, що це типові порушення лексичних норм, що трапляються в мовленні українських публічних осіб та в нашому повсякденному мовленні. Щоб їх уникнути, потрібно навчитися контролювати своє мовлення, підбираючи вишукані українські лексичні відповідники.

Слухаючи тексти ведучих і кореспондентів «Новин» на «UA: Першому», зауважено, що журналісти не завжди дотримуються правил милозвучності у вживанні приймен-

ників у/в, адже часто перед словами, що починаються на *в*, вживають прийменник *в*, тоді як ми знаємо, що перед словами, що починаються на літеру *в* та буквосполучення з *в*, потрібно вживати *у*, наприклад: *попрощалися в Вашингтоні* (вед., 02.09.2018) – правильно: *попрощалися у Вашингтоні*.

Висновки. Отже, проаналізувавши цьогорічні вересневі вечірні випуски програми «Новини» на каналі «UA: Перший», робимо висновок, що мовлення ведучої та кореспондентів загалом чисте, відпрацьоване, чітке, вишукане, проте не повністю позбавлене мовних недоліків, зокрема орфоепічних, акцентуаційних, граматичних і лексичних. Їх можна уникнути, почавши контролювати своє слово та доклавши інтелектуальних зусиль волі та пам'яті.

Список використаної літератури

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись та правильно говорити / за заг. ред. Олександри Сербенської : навч. посіб. – 3-тє вид., доп. і переробл. – Львів : Апріорі, 2017. – 304 с.
2. Михайличенко Н. Орфоепічна культура телерадіожурналіста. Практикум/Наталія Михайличенко. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 112 с.
3. Уживаймо правильно прийменникові конструкції / уклали: Олександра Сербенська, Наталія Михайличенко. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 41 с.
4. Яцимівська М. Г. Культура мови журналіста / Марія Григорівна Яцимівська : навч. посіб. – 2-ге вид. – перероб. і доп. – Львів : ПАІС, 2017. – 168 с.

References

1. Antysurzhyk. Vchymosya vvichlyvo povodytys ta pravylnno hovoryty / za zah. red. Oleksandry Serbenskoyi : navch. posib. 3-tye vyd., dop. i pererobl. Lviv : Apriori, 2017. 304 s.
2. Mykhaylychenko, N. (2015). Orfoepichna kultura teleradiozhurnalista. Praktykum / Nataliya Mykhaylychenko. Lviv : LNU imeni Ivana Franka. 112 s.
3. Uzhyvaymo pravylnno pryumennykovi konstrukttsiyi / uklaly: Oleksandra Serbenska, Nataliya Mykhaylychenko. Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2018. 41 s.
4. Yatsymirska, M. H. (2017). Kultura movy zhurnalista / Mariya Hryhorivna Yatsymirska : navch. posib. 2-he vyd. pererob. i dop. Lviv : PAIS. 168 s.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2018

Прийнята до друку 11.09.2018

CULTURE OF TELEVISION SPEAKING OF CHANNEL «UA: ПЕРШИЙ» (EXAMPLE OF INFORMATION PROGRAM «НОВИНИ»)

Natalia Mikhajlychenko

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: myhajlychenko@ukr.net*

The concept of the culture of the speech of the person includes not only the observance of the linguistic norms of the literary language, but also the peculiarities of the tone, rhythm, timbre of speech, the culture of the behavioral personality of the person, the ability to behave in the team, refine and correct the conversation.

The scientific article is devoted to the analysis of the speech culture of the journalists of the channel "UA: First". For the analysis, the information program "News" was chosen, in particular, its evening issues of September 2018 with the conductor Anna Cherednichenko. She is working at the "News" "UA: First" from October 23, 2017.

After reviewing the editions of the program, we came to the conclusion that announcer's and correspondent's speech normative, clean, well-worked out, clear and exquisite. Anna Cherednichenko successfully intones the text, has a good command of her voice, has a clear and understandable diction.

But, after listening of the television programs of the program, some language violations are noted. In addition, the speech of news correspondents is also taken into account. It is in their texts that recorded the largest number of language mistakes.

The recorded linguistic disturbances we divided by the nature of the mistakes are: orfoepical, accentuation, grammatical and lexical. Orfoepical mistakes are recorded in the correspondent's speech, and accentuation, grammatical and lexical both in correspondent's and announcer's speech.

Due to the possibility to prepare in advance for the ether, many mistakes can be avoided in our speech. First of all, if we speak, about verbal violations, we can get rid of them by using appropriate practical exercises. With regard to accentuation, grammatical and lexical mistakes, intellectual efforts of will and memory must be applied here.

Key words: the linguistic norm, accentuation, orfoepical, grammatical, lexical mistakes.